

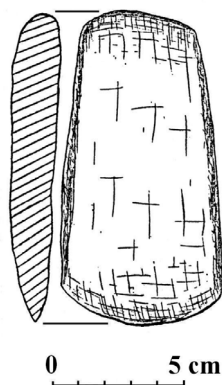
ROGÓŻNO

Wieś położona jest w środkowej części gminy Tomaszów Lubelski, w obrębie Roztocza.

Pierwsze ślady pobytu człowieka na terenie miejscowości pojawiły się już w pradziejach, czego dowodzą badania archeologiczne. Podczas badań powierzchniowych na terenie miejscowości odkryto 23 stanowiska archeologiczne (punkty osadnicze)⁶⁵⁹. Najstarszym zabytkiem jest kamienna siekierka reprezentująca najpewniej kulturę ceramiki wstęgowej rytej (5500-5200 r. p.Chr.) – pierwszej kultury rolniczej na tych obszarach.

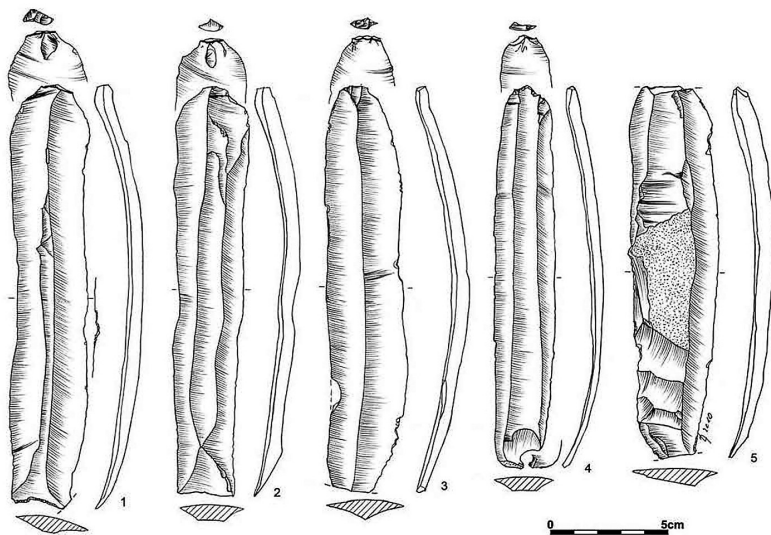
Dość bogato reprezentowany jest okres neolitu (5500-2200 r. p.Chr.) za sprawą małych charakterystycznych ułamków naczyń i jednego fragmentu wióra krzemiennoego. Materiał ten ze względu na brak cech dystyngtywnych nie można sklasyfikować kulturowo.

Ze środkowego neolitu pochodzi zbiór 6 wiórów krzemiennoych zaliczony do kultury pucharów lejkowatych (4000-2800 r. p.Chr.)⁶⁶⁰. Kilka małych charakterystycznych ułamków naczyń pochodzi z wczesnej epoki brązu i z dużym prawdopodobieństwem można je określić jako przynależne do kultury mierzanowickiej (2300/2200-1600 r. p.Chr.).

Ryc. 253. Wczesnoneolityczna kamienna siekierka z Rogóżna, wg I. Kutylowskiej 1972.

Kolejna fala osadnicza objęła teren Rogóżna w środkowej epoce brązu za sprawą ludności kultury trzcinieckiej (1650-1100 r. p.Chr.), którą wyróżniono na podstawie kilku ułamków ceramiki. Podobnie reprezentowana jest także kultura łużycka (1200-400 r. p.Chr.), zasiedlająca ten teren w późnej epoce brązu lub wczesnej epoce żelaza. Po dość długiej przerwie osadniczej zanotowano bogatsze zabytki ceramiczne (ułamki naczyń) datowane na okres wczesnośredniowieczny

Ryc. 254. Skład neolitycznych wiórów krzemiennoych z Rogóżna, wg J. Libery i A. Zakościelnej 2010.

⁶⁵⁹ J. Buszewicz, Opracowanie wyników badań AZP na obszarze 94-89, Zamość 1994, materiały w archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu.

⁶⁶⁰ J. Libera, A. Zakościelna, (Nie)znane depozyty długich wiórów krzemiennoych z Lubelszczyzny, [w:] *Mente et rutro. Studia archeologica Johanni Machnik viro doctissimo octogesimo vitae anno ab amicis, collegis et discipulis oblata*, Rzeszów 2010, s. 91-103.

Ryc. 255. Jan Zamoyski, pierwszy z rodziny Zamoyskich właściciel Rogóżna, ze zb. Muzeum Zamojskiego w Zamościu.

Ryc. 256. Barbara Zamoyska z Tarnowskich, czwarta żona Jana, ze zb. Muzeum Zamojskiego w Zamościu.

(VIII-XIII w.). Reprezentują one już osadnictwo słowiańskie.

Początki miejscowości sięgają 1460 roku, kiedy synowie Andrzeja Małdrzyka: Stanisław, Jan, Andrzej, Jakub i Stefan założyli tę wieś. Wówczas sołectwo z ośmioma łanami ziemi w Rogóżnie otrzymał „szlachetny” Piotr, sługa Małdrzyków, w zamian za zaludnienie tej wsi. Właściciele wprowadzili tu prawo niemieckie ustanawiając 15 letni okres wolnizny, a po jej wygaśnięciu czynsz pieniężny⁶⁶¹. Rejestr poborowy z 1472 roku notował Rogóżno w posiadaniu Małdrzyków i liczyło ono 7 łanów użytków⁶⁶². W latach 1460-1473 występował Jakub Małdrzyk z Przeworska i Rogóżna. Około roku 1500 Łukasz Małdrzyk, podzielił swoje dobra: Chodywańce, Przeworsk, Rudę Wołoską i Rogóżno z braćmi Feliksem i Janem⁶⁶³. Według rejestru poborowego w 1531 roku w Rogóżnie były 4 łany użytków, cerkiew i młyn o 1 kole⁶⁶⁴. W tym roku Anna, córka Mikołaja Małdrzyka, a żona Piotra Marcinowskiego (zm. 1558), darowała części w Rogóżnie i innych dobrach Feliksowi Zamoyskiemu (zm. 1535), podkomorzemu chełmskiemu. W 1560 roku Mar-

cinowscy zrobili ze Stanisławem Horyszowskim, żonatym z Dorotą z Komorowskich, zamianę Rogóżna na Chodywańce⁶⁶⁵. Jednak być może zamiana nie doszła do skutku, gdyż osiem lat później synowie Piotra Marcinowskiego dokonali podziału spadku po ojcu, w wyniku tego Rogóżno trafiło do Macieja Marcinowskiego⁶⁶⁶. Zapewne od niego w latach 1578-1581 wieś kupił Jan Zamoyski (1542-1605). Była to dość dobrze zagospodarowana wieś, gdyż według rejestru poborowego w 1578 roku notowano tu 20 łanów użytków, 15 zagrodników z ziemią, 10 zagrodników bez ziemi, 4 komorników z bydłem, 3 rzemieślników i 16 komorników⁶⁶⁷. Ponadto wykaz z 1582 roku notował w Rogóżnie 2 młyny, jeden o 2, a drugi o 1 kole, dwa stawy i trzy sadzawki. Jan Zamoyski po zakupie wsi kazał uregulować miejscowe sadzawki, które urządzali grabarze. Cerkiew tutejsza uposażona została w ćwierć łana ziemi⁶⁶⁸. W 1593 roku Piotr Komorowski kwitował kanclerza Jana Zamoyskiego z 4 300 florenów pożyczonych w 1586 roku i zabezpieczonych na Rogóżnie, które czasowo posiadał⁶⁶⁹.

Jan Zamoyski włączył wieś w 1589 roku w skład Ordynacji Zamojskiej i odtąd dzieliła jej losy. Warto w tym miejscu wspomnieć, że około 1590 roku zaczęto osadzać na gruntach wsi Rogóżno miasto Jelitowo, później nazwane Tomaszowem. Przywilej lokacyjny Tomaszów otrzymał dopiero w 1621 roku, ale już wcześniej rozpoczęło się osiedlanie mieszczan. Część z nich posiadała nawet ziemię uprawną w Rogóżnie⁶⁷⁰. Rogóżno było siedzibą klucza ordynackiego, którym na początku XVII wieku zarządzał Maciej Leśniowski, późniejszy podkomorzy bełski⁶⁷¹.

Twórca Ordynacji – Jan Zamoyski był czterokrotnie żonaty, ale dopiero z czwartą

⁶⁶⁵ M. Stworzyński, *Opisanie statystyczno-historyczne...*, s. 52.

⁶⁶⁶ A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza...*, s. 163.

⁶⁶⁷ A. Jabłonowski, *Polska XVI wieku...*, cz. 1, s. 207.

⁶⁶⁸ M. Stworzyński, *Opisanie statystyczno-historyczne...*, przyp. 211.

⁶⁶⁹ A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. IX, s. 261.

⁶⁷⁰ R. Szczygieł, *Powstanie miasta Jelitowa (Tomaszowa) i jego dzieje w czasach rządów w Ordynacji kanclerskiej linii Zamoyskich, [w:] Tomaszów Lubelski. Monografia miasta*, red. R. Szczygieł, Lublin-Tomaszów Lubelski 2011, s. 117.

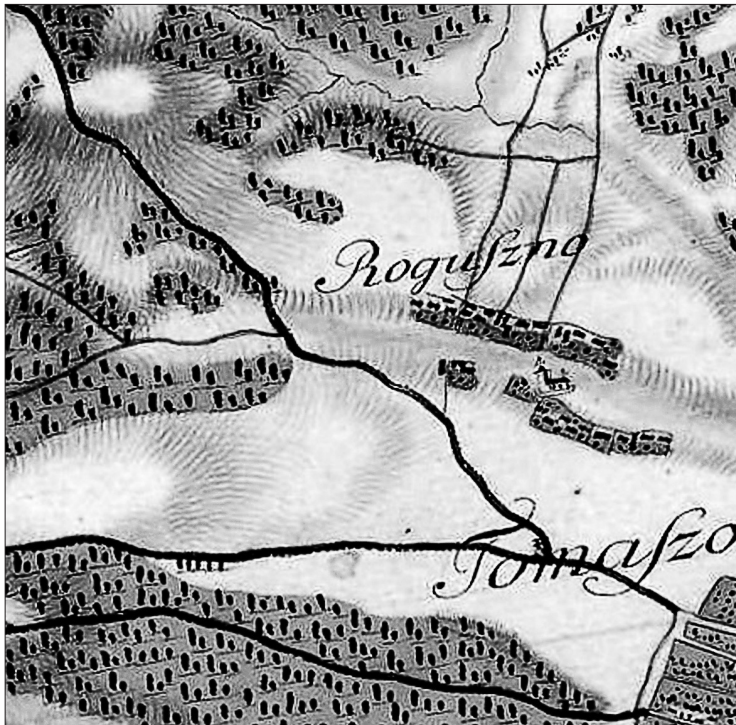
⁶⁷¹ R. Szczygieł, *Początki osady...*, s. 42.

⁶⁶¹ A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza...*, s. 110, 162.

⁶⁶² A. Janeczek, A. Świeżawski, *Rejestr poboru łanowego...*, s. 42.

⁶⁶³ A. Janeczek, *Osadnictwo pogranicza...*, s. 340.

⁶⁶⁴ A. Jabłonowski, *Polska XVI wieku...*, cz. 1, s. 244.

Ryc. 257. Rogóżno na mapie F. von Miega *Karte des Königreichs Galizien und Lodomerien*, 1:28 800, 1779-1782, zbiory *Kriegsarchiv* w Wiedniu.

żoną Barbarą z Tarnowskich (zm. 1610) herbu Leliwa, doczekał się dwójki dzieci: Gryzeldy i Tomasza. Ten ostatni, po śmierci ojca odziedziczył całą Ordynację Zamojską. Był on żonaty z Katarzyną z Ostrogskich i z tego związku narodziło się troje dzieci: Gryzelda, Joanna i Jan. Po śmierci Tomasza Zamoyskiego w 1638 roku początkowo Ordynacją zarządzała jego żona Katarzyna (zm. 1642), a w 1647 roku przejął ją ich syn – Jan (1627-1665) zwany Sobiepanem. W czasie jego rządów w 1655 roku, wojska moskiewsko-kozackie Daniela Wyhowskiego i Potiomkina podczas pochodu na Zamość spaliły całą wieś Rogóżno⁶⁷².

Po Janie „Sobiepanie” Zamoyskim, z braku dziedzica (jego trzy córki zmarły w dzieciństwie) Ordynację, wbrew statutom, przejęła Gryzelda z Zamoyskich Wiśniowiecka (1623-1673), żona Jaremy (zm. 1651) i zarządzała nią w latach 1665-1673. Potem dobra, także bezprawnie, objął na krótko Stanisław Koniecpolski (1643-1682), starosta doliński, syn Aleksandra i Joanny z Zamoyskich, sio-

stry Jana Sobiepana. Był on żonaty z Katarzyną Eugenią z Wiśniowieckich (1653-1683), córką Dymitra i Marianny z Zamoyskich. Podczas jego rządów w 1672 roku okolice Tomaszowa plądrowali Tatarzy, a jeden z wodzów – Abas murza założył swój kosz (obóz) między Tomaszowem i Szarowolą⁶⁷³. Można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że był to obszar Rogóżna. Tatarzy stacjonowali tutaj tylko kilka dni i potem rozpoczęli odwrót.

W 1674 roku Sejm przyznał prawo do Ordynacji bocznej linii Zamoyskich i ostatecznie w 1674 roku objął ją Marcin Zamoyski (1637-1689), syn Zdzisława, żonaty z Anną z Gnińskich⁶⁷⁴. Potem Ordynacją Zamojską władali kolejno: Tomasz Józef Zamoyski (1679-1725), Michał Zdzisław Zamoyski (1680-1735), Tomasz Antoni Zamoyski (1715-1751), Klemens Jerzy Zamoyski (1738-1767), Jan Jakub Zamoyski (1716-1790), Andrzej Zamoyski (1717-1792), Aleksander August Zamoyski (1770-1800),

⁶⁷² D. Kupisz, *Tomaszów Lubelski i okolice w dobie wojen połowy XVII wieku*, „Rocznik Tomaszowski”, t. 6/2017, s. 10.

⁶⁷³ D. Kupisz, *Tomaszów Lubelski i okolice w dobie wojen...*, s. 15.

⁶⁷⁴ M. Kozaczka, *Poczet Ordynatów Zamoyskich...*, s. 35-36.

Stanisław Kostka Zamoyski (1775-1856), Konstanty Zamoyski (1799-1866), Tomasz Franciszek Zamoyski (1832-1889) i Maurycy Klemens Zamoyski (1871-1939).

Rogóżno było siedzibą Leśnictwa Jeneralnego Lasów Tomaszowskich w Ordynacji. W 1681 roku Marcin Zamoyski, wojewoda braclawski, nadał to leśnictwo z częścią Rogóżna w posiadanie dożywotnie Jakubowi Maksymowiczowi. Wdowa po nim Katarzyna Maksymowicz sprzedała je za 600 zł Franciszkowi Trzczańskiemu wraz z gruntem zwanym Foglarowszczyzną. W 1702 roku leśnictwo od Anny z Gnina Zamoyskiej otrzymał dożywotnio Józef Załuski, a w roku 1744 objął je Kazimierz Zdzieniecki. Kwotę należną posiadaczowi Leśnictwa Tomaszowi Skomorowskiemu spłacił dopiero w 1746 Tomasz Antoni Zamoyski⁶⁷⁵. Obszar Leśnictwa zwano Partykularzem Rogoźniańskim i tu zbudowano drewniany dwór oraz budynki gospodarcze⁶⁷⁶.

W 1798 roku dzierżawcą wsi był Kucharzski, który wybudował w folwarku nowy parterowy dwór o konstrukcji wieńcowej z podwaliną na podmurówce ceglanej. Budynek w rzucie posiadał kształt prostokątny, o układzie dwutraktowym i symetrycznym. Ściany zewnętrzne były oszalowane, a czterospadowy dach przykryto gontem. Na przełomie XIX i XX wieku dwór ten rozbudowano. W folwarku istniały wówczas: kuchnia, lamus, piwnica, stary browar, obora i gumno. W 1805 roku wybudowano w Rogoźnie gorzelnię, która funkcjonowała do I wojny światowej⁶⁷⁷. Przez krótki okres (do 1845 r.) funkcjonowała w Rogoźnie gwoździarnia, produkująca żelazne gwoździe⁶⁷⁸.

Bardzo ważną budowlą we wsi była cerkiew. Pierwsza wzmianka o niej pochodzi z roku 1531, ale źródła notują ją też przez resztę XVI

wieku⁶⁷⁹. Została uposażona w ćwierć łana użytków⁶⁸⁰. Według spisu z 1761 roku była to parafialna cerkiew drewniana p.w. św. Michała Archanioła, która należała do dekanatu tomaszowskiego⁶⁸¹. Posługę kapłańską w Rogoźnie w 1609 roku pełnił ks. Hurko⁶⁸², w 1694 roku ks. Aleksander Markiewicz⁶⁸³, a w 1721 roku ks. Bazyli Kulaszyński⁶⁸⁴. Podczas wizytacji biskupiej w 1761 roku, ze względu na szczupłość dochodów, parafię zlikwidowano, a beneficjum przyłączono do parafii św. Jerzego w Tomaszowie⁶⁸⁵. Cerkiew rogoźniańska widnieje jeszcze na mapie F. von Miega z lat 1779-1783. Jednak zapewne wkrótce ją rozebrano. Przez następne dwa wieki brak było we wsi świątyni. Dopiero w 1910 roku przerobiono drewniany spichlerz dworski na cerkiew i na krótko reaktywowano parafię prawosławną. Po 1915 roku parafię zlikwidowano, a świątynię w 1922 roku przeznaczono na kościół filialny p.w. św. Wawrzyńca. W latach 1940-1944 funkcjonowała tutaj ponownie prawosławna parafia, zlikwidowana po II wojnie światowej⁶⁸⁶. W 1957 roku wybudowano w Rogoźnie murowaną kaplicę publiczną p.w. św. Sebastiana⁶⁸⁷.

Na początku XIX wieku Rogóżno było średniej wielkości wsią. Spis z 1827 roku notował ją w powiecie tomaszowskim i parafii Tomaszów, a liczyła wówczas 45 domów oraz 290 mieszkańców⁶⁸⁸. W 1845 roku notowano we wsi 2 karczmy⁶⁸⁹. W 1814 roku w Rogoźnie urodził się poeta Edmund Wasilewski, twórca „Krakowiaków” i „Katedry na Wawelu”⁶⁹⁰.

Po kolejnej reformie administracyjnej w 1816 roku powstała gmina Rogóżno z sie-

⁶⁷⁹ A. Gil, *Prawosławna eparchia...*, s. 233.

⁶⁸⁰ J. Peter, *Szkice z przeszłości...*, s. 9.

⁶⁸¹ W. Kołbuk, *Kościół wschodnie...*, s. 310.

⁶⁸² R. Szczygieł, *Powstanie miasta Jelitowa (Tomaszowa) i jego dzieje w czasach rządów w Ordynacji kanclerskiej linii Zamoyskich*, [w:] Tomaszów Lubelski. Monografia miasta, red. R. Szczygieł, Lublin-Tomaszów Lubelski 2011, s. 85.

⁶⁸³ J. Peter, *Szkice z przeszłości*, s. 344.

⁶⁸⁴ APL, ChKGK, nr 101, s. 38.

⁶⁸⁵ W. Bobryk, *Duchowieństwo unickiej diecezji chełmskiej w XVIII wieku*, Lublin 2005, s. 24; APL, ChKGK, nr 110, s. 489; APL, ChKGK, nr 110, s. 489.

⁶⁸⁶ W. Słobodan, *Cerkwi chełmskiej eparchii...*, s. 353.

⁶⁸⁷ M. Zahajkiewicz, *Diecezja lubelska...*, s. 334.

⁶⁸⁸ *Tabella...*, t. II, s. 140.

⁶⁸⁹ DzUGL, nr 24/1845 r., s. 688.

⁶⁹⁰ SGKP, t. IX, s. 676.

⁶⁷⁵ D. Kawałko, *Ewidencja zabytkowego zespołu podworskiego w Rogoźnie*, woj. zamojskie, Zamość 1983, mps w Archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu, s. 1.

⁶⁷⁶ J. Peter, *Szkice z przeszłości...*, s. 11.

⁶⁷⁷ D. Kawałko, *Ewidencja zabytkowego zespołu podworskiego w Rogoźnie*, woj. zamojskie, Zamość 1983, mps w Archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu, s. 2.

⁶⁷⁸ T. Mencil, *Między powstaniem 1831-1864*, [w:] *Dzieje Lubelszczyzny*, t. I, red. T. Mencil, Warszawa 1974, s. 611.

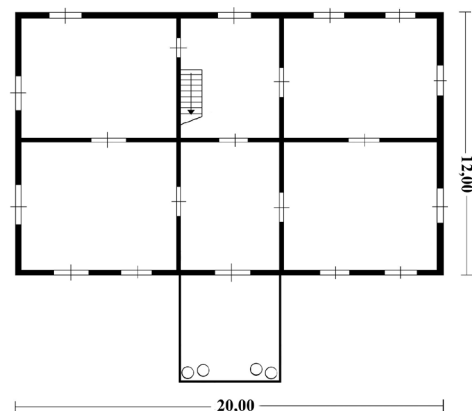
Ryc. 258. Rogóżno, dwór drewniany, fot. ze zb. AP w Zamościu.

Ryc. 259. Rogóżno, fragment drewnianego dworu z gankiem, fot. ze zb. AP w Zamościu.

dzibą w Zawadkach, a w jej skład, według wykazu z 1847 roku, wchodziły: Łosiniec, Maziły, Par [Paary], Pasiaki, Rogóżno, Rogóżno Kolonia, Szarowola, Sabaudia, Wieprzowe Jezioro, Wólka Łosiniecka i Zawadki⁶⁹¹. Była to tzw. gmina dominalna. Po reformie administracyjnej z 1866 roku Rogóżno krótko – w latach 1867-1870 – było siedzibą gminy Rogóżno, ale w 1870 roku zmieniono jej nazwę na tomaszowską, a siedzibę przeniesiono do Pasiak.

W 1880 roku było tu 60 domów i 504 mieszkańców, w tym 304 katolików oraz 872 morgi ziemi włościańskiej. Do folwarku należało 9 domów, browar, gorzelnia o produkcji za 20 tys. rubli i 546 mórg ziemi⁶⁹².

W 1894 roku ówczesny dzierżawca majątku Antoni Bohlen założył w folwarku stawy⁶⁹³. Powierzchnia folwarku rogózieńskiego w 1929 roku wynosiła 290 ha. Bohlen dzierżawił Rogóżno do 1933 roku. Wówczas Państwowy Bank Rolny przejął folwark od Ordynacji za długi. W 1935 roku dobra te od Banku za sumę 203 tys. zł kupiły do spółki Stanisława, Jadwiga i Wanda, córki Józefa Taczanowskiego⁶⁹⁴ i gospodarzyły tutaj do II

Ryc. 260. Rzut dworu w Rogóźnie, na podstawie Karty Zielonej z archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu.

⁶⁹¹ D. Marchut, Krzemień – największa gmina w Królestwie Polskim, „Janowskie korzenie”, nr 22/2014, s. 12-15.

⁶⁹² SGKP, t. IX, s. 676.

⁶⁹³ J. Peter, Szkice z przeszłości..., s. 11.

⁶⁹⁴ D. Kawałko, Ewidencja zabytkowego zespołu podworskiego w Rogóźnie, woj. zamojskie, Zamość 1983, mps w Archiwum WUOZ w Lublinie, Delega-

Ryc. 261. Pofolwarczny budynek gospodarczy w Rogóźnie, fot. ze zb. WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu.

Ryc. 262. Szkoła drewniana w Rogóźnie z 1953 roku, stan z 2020 roku.

wojny światowej. W 1940 roku folwark przejęli Niemcy i utworzyli Liegenschaft, który funkcjonował do lipca 1944 roku.

Podczas I wojny światowej wieś ucierpiała od działań wojennych. Spłonął wówczas m.in. miejscowy browar⁶⁹⁵. Część ludności podczas wycofywania się armii rosyjskiej została ewakuowana na wschód i przez kilka lat przebywała w Rosji. Dopiero potem rozpoczęły się powroty dawnych mieszkańców do swoich rodzinnych stron⁶⁹⁶.

W 1916 roku wojska austriackie zbudowały kolejkę wąskotorową na trasie Bełzec-Trawniki, która przebiegała przez Rogóżno. Kolejka ta funkcjonowała jednak krótko, bowiem po wybudowaniu kolei normalnotorowej Bełzec-Zwierzyniec-Rejowiec stała się ona zbędna i rozebrano ją⁶⁹⁷. Rogóż-

no należało wówczas do średniej wielkości wsi. Według spisu z 1921 roku wieś liczyła 98 domów (4 niezamieszkałe) i 584 mieszkańców, w tym 135 Ukraińców i 4 Żydów, w folwarku 3 domy i 62 mieszkańców – Polaków, natomiast w leśnictwie były 2 domy i 26 mieszkańców, w tym 1 Ukrainiec. Ponadto w koszarach w Rogóźnie-Brygadzie zanotowano 12 domów (5 niezamieszkałych) i 218 mieszkańców, w tym 9 Ukraińców⁶⁹⁸.

Niezwykle ważnym obiektem we wsi jest szkoła. Dzieje szkolnictwa sięgają okresu I wojny światowej, kiedy w 1917 roku utworzono tutaj 2-klasową szkołę powszechną. Uczyli w niej kolejno: Dudlejówna (1917-1922), Zofia Ziemiańska (1922-1929), Zofia Huk (1923), Stanisława Kucharska (od 1929 r.) i Helena Muchówna (od 1927 r.), a w latach 1939-1942 Zofia Jarmuszyńska⁶⁹⁹.

tura w Zamościu, s. 2; T. Epsztein. S. Górzyński, Spis ziemian..., s. 2.

⁶⁹⁵ J. Peter, Szkice z przeszłości..., s. 11.

⁶⁹⁶ W. Dziedzic, Wielka Wojna 1914-1918..., s. 88.

⁶⁹⁷ W. Dziedzic, Z dziejów tomaszowskich kolei – w 130 rocznicę istnienia, „Rocznik Tomaszowski, t. 6, s. 77-

84.

⁶⁹⁸ Skorowidz..., t. IV, s. 108.

⁶⁹⁹ APZ, Akta Inspektoratu Szkolnego Tomaszów Lubelski 1916-1950.

Początkowo wynajmowano klasy lekcyjne w mieszkaniach prywatnych. Dopiero w 1928 roku wybudowano drewnianą szkołę krytą blachą. Obok 3 klas lekcyjnych mieściły się w nim dwa mieszkania nauczycielskie. Wobec dużej ilości uczniów wynajmowano dodatkowo klasę szkolną w budynku prywatnym. W 1939 roku, podczas wojny obronnej, budynek szkolny został spalony⁷⁰⁰.

Bardzo tragicznym okresem w dziejach wsi była II wojna światowa. Podczas walk Kampanii Wrześniowej hitlerowcy z 4 Dywizji Lekkiej 18 września zorganizowali pod Rogóżnem silną obronę, o którą rozbiły się kolejne ataki polskiego Środkowego Frontu, próbującego przebić się na Tomaszów Lubelski i Lwów. Tutaj toczyły walki najpierw oddziały Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej, a potem 11 pp płk. Henryka Gorgonia⁷⁰¹. W wyniku walk niemal cała wieś, z wyjątkiem kilku budynków, spłonęła⁷⁰².

W lipcu 1943 roku wieś została wysiedlona i osadzono tu kolonistów niemieckich. W grudniu 1943 roku oddziały AK zaatakowały nasiedleńców zadając im znaczne straty⁷⁰³. Po wyzwoleniu spod okupacji niemieckiej dawni mieszkańcy powrócili do swoich gospodarstw.

W 1944 roku folwark ziemski w Rogóżnie upaństwowiono. Był to jednak już niewielki majątek liczący 87 ha powierzchni, z tego 49 ha zajmowały stawy i łąki. Przy tych stawach zlokalizowany był także młyn wodny. Resztówka ta do 1959 roku należała do Gminnej Spółdzielni i Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej, a następnie do Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej w Tomaszowie funkcjonującej do końca lat 90. XX wieku. Budynek dworski stopniowo popadał w ruinę i został rozebrany w 1959 roku⁷⁰⁴.

Stawy podworskie o powierzchni 74 ha zostały przekazane pod koniec lat 40. pod zarząd Państwowego Gospodarstwa Rybackiego w Tarnawatce, które z kolei podlegało

Ryc. 263. Erazm Kaptur, pierwszy powojenny nauczyciel w Rogóżnie, fot. ze zb. AP w Zamościu.

Ryc. 264. Regina Boguszewska, kierownik szkoły w Rogóżnie, fot. ze zb. własnych.

Ryc. 265. Stanisław Kielar, dyrektor szkoły w Rogóżnie w latach 1969-1979, fot. ze zb. R. Wawrzusiszyna.

Ryc. 266. Marianna Kielar, dyrektor szkoły w Rogóżnie w latach 1979-1987, fot. ze zb. UG w Tomaszowie Lubelskim.

Ryc. 267. Honorata Kudyba, dyrektor szkoły w Rogóżnie w latach 1987-1993, fot. ze zb. UG w Tomaszowie Lubelskim.

⁷⁰⁰ Kronika SP w Rogóżnie.

⁷⁰¹ L. Głowacki, Działania wojenne..., s. 128, 134, 136.

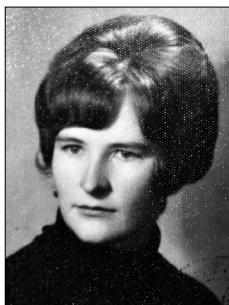
⁷⁰² Informacja ustna Józef Szczepaniuk z Rogóżna, naoczny świadek tych walk.

⁷⁰³ W. Bondyra, Słownik historyczny..., s. 95.

⁷⁰⁴ D. Kawałko, Ewidencja zabytkowego zespołu podworskiego w Rogóżnie, woj. zamojskie, Zamość 1983, mps w Archiwum WUOZ w Lublinie, Delegatura w Zamościu, s. 1-3.

Ryc. 268. Nauczycielki z uczniami klasy „0” ze szkoły w Rogóżnie w 2010 r., fot. ze zb. SP w Rogóżnie.

Ryc. 269. Kazimiera Wołoszyn, dyrektor szkoły w Rogóżnie w latach 1993-2003, fot. ze zb. UG w Tomaszowie Lubelskim.

Ryc. 270. Mirosława Majdanik, dyrektor szkoły w Rogóżnie od 2003 roku, fot. ze zb. UG w Tomaszowie Lubelskim.

pod PGR w Topornicy. Wieloletnim dyrektorem tego zakładu był Kazimierz Grabowski, a w Tarnawatce stawami zarządzał najpierw Ryszard Pawłowski, a po nim Tadeusz Niścior. Ten ostatni pracował na tym stanowisku aż do prywatyzacji tych stawów⁷⁰⁵.

W 1944 roku, po krótkiej przerwie, wznowiono zajęcia w tutejszej szkole 4-klasowej, a pierwszym nauczycielem na okres roku został Erazm Kaptur. Na szkołę zaadaptowano dwa parterowe, drewniane budynki poukraińskie. Po roku Erazma Kaptura zastąpił Karol Bachłaj, który do 1947 roku pełnił funkcję kierownika. Jego następczynią została Regina Boguszevska i za jej kadencji w latach 1950-1953 zbudowano nową szkołę z przywiezionego z Kolonii Rogóżno budynku poniemieckiego. Szkołę zbudowano w czynie społecznym i zlokalizowano na działce przekazanej przez Reginę Boguszevska, która kierowała szkołą do 1953 roku. Potem funkcję tę pełnili kolejno: Irena Korzeniowska (1953-1956)⁷⁰⁶, Stanisław Haratynowicz (1956-1969), Stanisław Kielar

⁷⁰⁵ J. Niedźwiedź, E. Niedźwiedź, R. Czyż, R. Kuźniarz, Dzieje gminy Tarnawatka, powiat tomaszowski, Tarnawatka-Zamość 2018, s. 114.

⁷⁰⁶ APZ, Akta gminy Pasięki 1892-1954, nr 8.

Ryc. 271. Koło Gospodyń Wiejskich z Rogóżna, 1985 r., fot. ze zb. GOK w Podhorcach.

(1969-1979), Marianna Kielar (1979-1987), Honorata Kudyba (1987-1993), Kazimiera Wołoszyn (1993-2003) i od 2003 roku Mirosława Majdanik⁷⁰⁷.

Po II wojnie światowej, początkowo była tu szkoła 6-klasowa, w 1954 roku uzyskała status 7-klasowej, a w 1966 roku 8-klasowej. W 1973 roku obniżono stopień organizacyjny tej placówki do 3-klasowej, a od 1993 roku podniesiono do 4-klasowej. Przez długi czas siedzibą szkoły był drewniany budynek, za ciasny w stosunku do potrzeb, dlatego wynajmowano dodatkowo sale lekcyjne w domach prywatnych. Dopiero w latach 2007-2009 przystosowano część świetlicy wiejskiej dla potrzeb szkoły, która od 2009 roku znalazła tutaj swoją siedzibę⁷⁰⁸.

Ważnym wydarzeniem w życiu wsi była elektryfikacja w 1958 roku. Na początku lat 70. zbudowano utwardzoną drogę, a w połowie lat 90. założono instalację gazu ziemnego.

Ważną rolę w życiu mieszkańców pełnił sklep z artykułami spożywczo-przemysłowymi. Powstał on w latach 50. XX wieku założony przez GS w Tomaszowie Lubelskim. Sklep prowadzili Maria i Mikołaj Jadczyznowie, potem w latach 1990-1992 przejął

go Władysław Parkot, a następnie Stanisław Krawczyk⁷⁰⁹.

Około połowy lat 60. otwarto w Rogóżnie Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego, który należał do Spółdzielni Ogrodniczo-Pszczelarskiej w Tomaszowie Lubelskim. Jej prezesem w latach 1958-1971 był Władysław Wiśniewski⁷¹⁰, potem Franciszek Kozłowski i jako ostatnia funkcję tę sprawowała Anna Sojko. Zakład w Rogóżnie pod kierownictwem Franciszka Pałki produkował kiszonki z kapusty i ogórków oraz rozlewał miód do słoików. Funkcjonował do około 1997 roku⁷¹¹.

W okresie powojennym powstało we wsi kilka organizacji społecznych. Jedną z nich było Kółko Rolnicze utworzone w 1964 roku, a jego prezesem został Władysław Miszczyżyn⁷¹². Około 1968 roku kółko połączyło się z Kółkiem Rolniczym w Rogóżnie-Kolonii, ale jego prezesem pozostał nadal Władysław

⁷⁰⁹ Informacja ustna Ryszard Wawrzusiszyn z Rogóżna.

⁷¹⁰ B. Szyszka, W okresie Polski Ludowej 1944-1989, [w:] Tomaszów Lubelski. Monografia miasta, red. R. Szczygieł, Lublin-Tomaszów Lubelski 2011, s. 468.

⁷¹¹ Informacja ustna Andrzeja Rebizanta z Krynic.

⁷¹² APZ, Akta Prezydium GRN Tomaszów 1954-1972, nr 12.

⁷⁰⁷ Kronika SP w Rogóżnie.

⁷⁰⁸ Kronika SP w Rogóżnie.

Ryc. 272. Koło Gospodyń Wiejskich z Rogóżna, 2016 r., fot. ze zb. M. Parol.

Miszczyszyn⁷¹³. W 1974 roku kółko to włączono w skład Spółdzielni Kółek Rolniczych w Tomaszowie Lubelskim.

Na początku lat 50. utworzono we wsi Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną⁷¹⁴, która funkcjonowała przez kilkanaście lat.

Pierwsze Koło Gospodyń Wiejskich w Rogóżnie założono w latach 1963-1964⁷¹⁵. Było ono kierowane kolejno przez: Halinę Dubiel, Marię Piechnik i Helenę Witkowską. Pod koniec lat 90. koło przestało funkcjonować. W 2016 roku reaktywowano wsi Koło Gospodyń Wiejskich, a jego przewodniczącą została Marta Parol.

W Rogóżnie w latach 1966-1996 czynny był tartak należący do Krzysztofa Wiśniewskiego⁷¹⁶. Obecnie do ważniejszych firm należy działające od 1994 roku Przedsiębiorstwo Kotleńskie-Ślusarskie „BAT-GAZ” Adam Bednarz, Piekarnia firmy Krawpak, uruchomiona przez Stanisława Krawczyka w 2012 roku oraz zakład z branży stolarskiej „Drewnopol” Henryka Skóry.

Ważną rolę w życiu społecznym wsi odgrywają sołtysi pełniąc rolę najniższego szczebla administracji publicznej. W 1946 roku funkcję tę pełnił Jan Mandziuk⁷¹⁷, potem kolejno: Michał Mandziuk (1954)⁷¹⁸, Bronisław Mandziuk (1958-1966)⁷¹⁹ i Michał Palak (1966-1969). Wobec znacznego rozwoju wsi obecnie istnieją tu trzy sołectwa. Funkcję sołtysa w Rogóżnie I sprawowali kolejno: Czesław Gęborys, Jan Majdanik, Józef Piechnik, Marek Metzger (1998-2010), Waldemar Kołtun (2010-2015) i od 2015 roku Lucjan Witkowski. W Rogóżnie II sołtysiem jest od 2019 roku Leszek Bryk, a w Rogóżnie III funkcję tę pełnił najpierw Teodor Warmiński, a od 2019 roku Rafał Krawczyk⁷²⁰.

Rogóżno to obecnie stosunkowo duża wieś o charakterze podmiejskim. W 2002 roku liczyła 1558, w 2011 roku 1822, a w 2019 roku 2034 mieszkańców.

⁷¹³ APZ, Akta Prezydium GRN Tomaszów 1954-1972, nr 16.

⁷¹⁴ Kronika SP w Łaszczówce.

⁷¹⁵ APZ, Akta Prezydium GRN Tomaszów 1954-1972, nr 12.

⁷¹⁶ W. Dziedzic, Z dziejów tomaszowskich kolei – w 130 rocznicę istnienia, „Rocznik Tomaszowski, t. 6/2017, s. 76

⁷¹⁷ F. Szczepaniuk, Działalność i organizacja administracji państwowej w latach 1944-1950 w powiecie tomaszowskim, Lublin 1977, mps mgr na UMCS w Lublinie, s. 91.

⁷¹⁸ APZ, Akta gminy Pasięki 1892-1954, nr 26.

⁷¹⁹ APZ, Akta Prezydium GRN Tomaszów 1954-1972, nr 8.

⁷²⁰ Informacja ustna Ryszard Wawrzusiszyn z Rogóżna.